

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Moving early music: Improvisation and the work-concept in seventeenth-century French keyboard performance

Edwards, M.T.C.

Citation

Edwards, M. T. C. (2021, January 7). *Moving early music: Improvisation and the work-concept in seventeenth-century French keyboard performance*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/138943>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/138943>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/138943> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Edwards, M.T.C.

Title: Moving early music: Improvisation and the work-concept in seventeenth-century French keyboard performance

Issue Date: 2021-01-07

Samenvatting

Sinds haar ontstaan is de historisch-geïnformeerde uitvoeringspraktijk (HIP) geëvolueerd van een radicale, doch flexibele onderzoeksmethode naar een gevestigde auditieve traditie. Nu kent zij tenminste twee te onderscheiden praktijken. Enerzijds beoogt *HIP-als-methode* de totstandkoming van nieuwe uitvoeringsstijlen, geënt op historisch bewijs; zij reikt van praktijken van historisch onderzoek tot creatieve experimenten om uiteindelijk muzikale stijlen uit het verleden te presenteren als geheel nieuwe stijlen in het heden. Anderzijds bestaat *HIP-als-traditie* tegenwoordig onafhankelijk van de methode die eraan ten grondslag lag. Net als andere muzikale tradities is deze afhankelijk van de deskundigheid van professionele uitvoerders, critici en andere smaakmakers. Zij bevordert creativiteit binnen de grenzen van algemeen overeengekomen normen en standaarden. HIP-als traditie blijft ook schatplichtig aan de autoriteit van de zogenaamde *Urtext*, academische, en facsimile edities en, vooral aan het dogma van het werk-concept. Hoewel de twee gezichten van HIP onafhankelijk zouden moeten zijn, beperkt de doxa van HIP-als-traditie de praktijk van HIP-als-methode en daarmee ook de mogelijkheid om alternatieve, minder orthodoxe praktijken te bedenken en re-creëren. Ondanks de algemeen erkende historische contingentie ervan, draagt de prominentie van het werk-concept binnen HIP dus een aantal beperkingen in zich die de ontwikkeling van nieuwe opvoeringspraktijken in de weg staan, omdat dit concept de aandacht van uitvoerend musici ook leidt van flexibele muzikale processen naar stabiele muzikale producten.

Deze studie beoogt de invloed van het werk-concept te omzeilen door het te vervangen door een alternatieve constellatie van concepten en praktijken. Zij stelt de vraag wat voor nieuwe praktijken ooit mogelijk zouden zijn geweest (en nog steeds mogelijk zijn) zonder de invloed van het werk-concept. Ik gebruik de muziek van de zeventiende-eeuwse Franse klavecimbelspelers, de *clavecinistes*,

als centrale casus. In het bijzonder onderzoek ik de muzikale cultuur rondom de zogenoemde vader der *clavecinistes*, Jacques Champion de Chambonnières. Ik ga in op een verscheidenheid aan historisch materiaal en musicologisch onderzoek, evenals Chambonnières's gedocumenteerde praktijk zijn werken telkens als hij ze speelde te variëren, de aan hem toegerekende praktijk van mondeling componeren zonder notatie, en de hoge mate van variatie in zijn muziek, zoals vermeld in diverse bronnen, waaronder die opgetekend door de componist zelf. De variatie in uitvoeringen, gesuggereerd door dit materiaal, wijst op een muzikale cultuur met flexibele grenzen tussen componeer- en uitvoeringsactiviteiten waarin een stuk alleen kan ontstaan in de act van het uitvoeren zelf. Deze studie stelt daarom voor om door middel van het concept *mouvance* (beweging) een stuk te begrijpen als een reeks van flexibele identiteiten, als een soort van variaties die ontstaan in en door de uitvoeringspraktijk en die wordt erkend door culturele participanten (publiek en uitvoerders). Bovendien poogt deze studie die praktijk van *mouvance* te re-creëren door ook de improvisatiepraktijk waar *mouvance* op gestoeld was opnieuw tot leven te wekken. Daartoe verbind ik een aantal muziektheoretische benaderingen met de studie van historische improvisatie, met als doel een pedagogiek van improviseren in de zeventiende-eeuwse Franse stijl te ontwikkelen. Ik heb een conceptueel en praktisch begrip van improvisatie ontwikkeld die ik inzet om een experimentele praktijk te construeren waarin de *mouvance* van de *clavecinistes* geëxploreerd en gerecreëerd kan worden.

Hoofdstuk Een beschrijft het probleem van het werk-concept in HIP. Om buiten de beperkingen van het werk-concept te stappen, pleit het voor het vervangen van de gebruikelijke muzikale uitvoeringspraktijken door bepaalde alternatieven. Bijgevolg wordt in dit hoofdstuk ook het vermogen van HIP onderzocht voor het creëren van experimentele praktijken die deze conceptueel-praktische verschuiving mogelijk zouden kunnen maken. Hoofdstuk Twee presenteert de centrale

casus, de klavecimbelmuziek van Chambonnières. Op basis van musicologische argumenten met betrekking tot bronoverdracht verdedig ik hier de stelling dat Chambonnières's gepubliceerde stukken zich minder gedragen als een serie van muzikale werken en meer als de transcriptie van een mondelinge praktijk. Bovendien betoog ik dat impliciete, lichamelijke, op improvisatie gebaseerde kennis een dergelijke praktijk noodzakelijkerwijs informeert. In dit licht bezien is wellicht beter gefixeerde bladmuziek te beschouwen als een voorlopige lezing van een flexibel, "bewegend" stuk, gevormd en constant gevarieerd via improvisatietechnieken. Ik stel daarom dat een re-creatie van deze praktijk ook van een uitvoerder vraagt om een reeks alternatieve concepten en praktijken te ontwikkelen, waaronder *mouvance* en improvisatie. Hoofdstuk Drie biedt vervolgens een breed overzicht van het veld van historische improvisatiestudies met als uiteindelijk doel het ontwikkelen van een pedagogiek om toegang te krijgen tot Chambonnières's improvisatietaal; ik heb een op het individu toegespitste methode gecreëerd analoog aan beter gedocumenteerde praktijken, zoals *galant schemata* en Napolitaanse *partimenti*. In Hoofdstuk Vier documenteer en analyseer ik het proces om te leren te improviseren in deze stijl, met bijzondere aandacht voor de constante reflectieve feedback loop tussen muzikaal voorbeeld, analyse en uitvoering. Ik richt mij in het bijzonder op de manieren waarop de intuïtie of esthetische sensibiteit van een uitvoerend musicus zich zou kunnen ontwikkelen op basis van deze praktijk. Tevens bespreek ik een verscheidenheid aan technieken voor de transformatie van muzikale teksten tot bronnen van belichaamde, op improvisatie gebaseerde kennis, culminerend in de constructie van een simpel improvisatiemodel van Chambonnières's stijl van improviseren. In Hoofdstuk Vijf pas ik deze op improvisatie stoelende ervaring toe op de uitvoering van Frans klavecimbel repertoire. Daarmee bewerkstellig ik een verschuiving in oriëntatie op vaststaande muziekwerken (producten) naar flexibele muzikale activiteiten (processen), en onderzoek de werking van *mouvance* binnen een reeks muzikale genres. Ik presenteer deze resultaten in de vorm van een muzikale suite, waarbij elk deel betrekking heeft op

een ander facet van *mouvance*. Ik stel dat improvisatie de deterritorialisatie van vertrouwde processen mogelijk maakt, daarmee een creatieve ruimte voor experimentatie vormend die gebruikelijke tegenstellingen zoals muzikale inhoud versus structuur en uitvoerder versus componist onderuit haalt. De uitvoerend musicus leert middels dit proces van experimentatie en ontdekt de grenzen van de mogelijke identiteiten van een stuk. Tot slot reflecteer ik in dit hoofdstuk op de manieren waarop deze gerecreëerde praktijk relateert aan en participeert in de grotere traditie waarin die is ingebed, HIP-als-traditie. Ik benadruk de aanhoudende relevantie van historisch-geïnformeerde uitvoerders bij het vormen van de identiteit van een stuk, en stel dat *mouvance* niet slechts een zaak is van noten en ritmes, maar ook van touche, klank, kleur en affect.

De wezenlijke bijdrage van deze dissertatie is tweeledig. Waar recent onderzoek naar historische improvisatie tegenwicht heeft willen bieden aan de ossificatie van HIP-als-traditie, heeft de algemene muzikale praktijk binnen HIP die nog niet gevolgd. Ten eerste biedt deze dissertatie een uniek perspectief op hoe musici kennis en inzicht verkregen via historische improvisatie zouden kunnen toepassen op de uitvoering van muzikaal repertoire. Ik heb concrete manieren geëxploreerd waarop improvisatie in muzikaal repertoire ingebracht kan worden om zo tot nieuwe uitvoeringspraktijken te komen die gebruik maken van improvisatietechnieken en creativiteit promoten. Ten tweede biedt deze dissertatie ook een concreet voorstel voor het gebruik van HIP-als-methode om het conceptueel-praktische kader te bevragen waaraan HIP-als-traditie haar autoriteit ontleent. Het laat zien hoe uitvoerder-onderzoekers nieuwe en unieke uitvoeringsstijlen kunnen ontwikkelen in combinatie met een internalisering van nieuwe concepten en praktijken. Dit proefschrift intervenueert daarom ook in langlopende debatten binnen HIP over de grenzen van authenticiteit, alsook in filosofische en musicologische debatten over de status van het (pre-negentiende-eeuws) muzikale werk.